

Грудницький В.М. Конкуренція як економічна та правова категорія / В.М. Грудницький // Матеріали ІХ міжнародної науково-практичної конференції «Наукова індустрія європейського континенту», Том. 14, Право.: – Прага, Чехія. – 27 листопада-05 грудня 2013. – с. 86-88.

Грудницький В.М.

Донецький національний технічний університет, Україна

Конкуренція як економічна та правова категорія

Існування конкурентного середовища є необхідною запорукою розвитку господарства будь-якої країни. Тому в юридичній і економічній літературі досить часто використовують різноманітні підходи щодо визначення поняття «конкуренція», беручи до уваги її багатогранні прояви.

Створення і розвиток конкурентного середовища є невід’ємною складовою функціонування ринкової економіки. Саме тому в Україні держава намагається створити ефективний механізм конкуренції. Конституція України (ст. 42) закріпила положення про державне забезпечення захисту конкуренції. Зокрема на конституційному рівні не допускається зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Господарським кодексом України встановлено, що антимонопольно-конкурентна політика є одним із основних напрямів економічної політики держави, що спрямована на створення оптимального конкурентного середовища діяльності суб’єктів господарювання, забезпечення їх взаємодії на умовах недопущення проявів дискримінації одних суб’єктів іншими [1, с. 496].

Дослідження проблеми конкуренції проводилися як вітчизняними, так і зарубіжними вченими економістами і юристами: З. Борисенко, С. Паращук, С. Валітовим, С. Мельник, О. Подцерковним, Н. Саніахметовою, І. Князевою, В. Мамутовим, А. Смітом, Й. Шумпетером та іншими. Водночас в економічній та юридичній теорії й досі не існує єдиного поняття «конкуренція».

Етимологія терміну «конкуренція» походить від латинського слова «concurrere» - зіштовхуюсь. Конкуренція – це боротьба різних суб’єктів за

досягнення одних і тих самих цілей[2, с.19]. Вона є властивістю людської природи й існує в багатьох сферах суспільного життя: спорті, мистецтві, економіці, політиці та інших взаєминах людей.

Вважається, що основи теорії конкуренції заклав англійський економіст А. Сміт. Він визначив поняття конкуренції як суперництво і ототожнив її з «невидимою рукою», яка начебто смикає за ниточки підприємців, змушуючи їх діяти відповідно до якогось ідеального плану розвитку економіки. А. Сміт вважав конкуренцію фактором, який врегульовує суспільні і приватні інтереси і безжалісно витісняє з ринку фірми, які виробляють неякісну і непотрібну ринку продукцію. Принцип «невидимої руки» діє таким чином, що хоч підприємці зовні турбуються лише про свої особисті інтереси, сила обставин змушує їх діяти в інтересах всього суспільства [4, с. 275-278].

Серед різних трактувань конкуренції окреслюються три основні її види: поведінкова, структурна і функціональна. Згідно з першим, конкуренція – це боротьба за гроші покупця шляхом вибору найкращого варіанту задоволення його потреб.

Структурне трактування конкуренції центр уваги переносить з питань суперництва на питання структури ринку, яка забезпечує принципову можливість чи неможливість впливу на загальний рівень цін на такому ринку, тобто визначає ступінь свободи продавця і покупця, можливість їх виходу з ринку.

Відповідно до функціонального трактування, конкуренція – це суперництво старого з новим. Так, зокрема, її визначив Й. Шумпетер. Наукові відкриття спочатку мало сприймаються ринком. Однак якщо новатор зуміє їх впровадити, то саме механізм конкуренції поступово витісняє з ринку підприємців, які все ще використовують застарілі технології [2, с. 18].

Вчені-юристи також по-різному трактують поняття «конкуренція». Так, С. Серьогін під конкуренцією виводить змагальність господарюючих суб'єктів, коли їх самостійні дії ефективно обмежують можливість кожного односторонньо впливати на загальні умови обігу товару на відповідному

товарному ринку. Автор зазначає, що в даному випадку під конкуренцією розуміється характер, що носять відносини господарюючих суб'єктів, які присутні на ринку, коли вони перебувають у стані змагальності (а не співробітництва), що призводить до неможливості кожного з них визначати ціну та обсяг пропозиції на ринку в цілому[1, с. 499].

А. Варламов визначає поняття «конкуренція» в «широкому» та «вузькому» сенсі. Під конкуренцією в широкому сенсі пропонується розуміти процес суперництва (боротьби) господарюючих суб'єктів за переваги на ринку з використанням різних методів. У вузькому розумінні конкуренція може бути визначена як процес суперництва на ринку між господарюючими суб'єктами (групами осіб) за досягнення переваг з метою отримання найбільш вигідних умов збуту товарів у межах, встановлених законом[1, с. 499].

На сьогоднішній день легальне визначення поняття «конкуренція» закріплено в Законі України «Про захист економічної конкуренції». Згідно зі ст.1 конкуренція – це змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначити умови обороту товарів на ринку.

Отже, поняття «конкуренція» є економічною категорією, ефективність реалізації якої безпосередньо залежить від можливості забезпечення справедливого правового регулювання економічних відносин суб'єктів господарювання.

Література:

1. Актуальні проблеми господарського права: навч. посіб. / за ред. В.С. Щербини. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 528с.
2. Борисенко З.М. Основи конкурентної політики: підручник. – К.: Таксон, 2004. – 704с.

3. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-14 / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 12. — Ст. 64.

4. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй. – К.: Port-Royal, 2001. - 684с.